

FAVQULODDA VAZIYATLARDA INSONLAR SALOMATLIGIGA E'TIBOR

Zoirova Xabiba Xamrokulovna

Samarqand viloyati Favqulodda Vaziyatlar Boshqarmasi Hayot faoliyati xavfsizligi o'quv markazi katta o'qituvchisi

Зоирова Хабиба Хамрокуловна

Старший преподаватель учебного центра безопасности жизнедеятельности Управления по чрезвычайным ситуациям Самаркандской области

Annotatsiya: *Tabiiy ofatlar, baxtsiz hodisalar, terroristik hujumlar yoki yuqumli kasalliklarning tarqalishi kabi favqulodda vaziyatlar ko'pincha inson hayoti va sog'lig'iga katta xavf tug'diradi. Inqiroz davrida hokimiyat va birinchi yordamchilar odamlarning farovonligi va tibbiy ehtiyojlarini birinchi o'ringa qo'yishlari shart. Faqatgina sog'liq muammolariga samarali javob berish orqali holatni tiklash va zararni oldini olish mumkin.*

Kalit so'zlar: *favqulodda vaziyatlar, hukumat organlari, ehtiyot choralari, xavfsizlik, birinchi yordam, xabardorlik.*

Аннотация: *чрезвычайные ситуации, такие как стихийные бедствия, несчастные случаи, террористические атаки или вспышки инфекционных заболеваний, часто представляют большую опасность для жизни и здоровья человека. Во время кризиса власти и службы быстрого реагирования обязаны уделять первоочередное внимание благополучию и медицинским потребностям людей. Только эффективно реагируя на проблемы со здоровьем, можно восстановить состояние и предотвратить повреждение.*

Ключевые слова: *чрезвычайные ситуации, государственные органы, меры предосторожности, безопасность, первая помощь, осведомленность.*

Kirish: Favqulodda vaziyatlar shaxs, oila, jamiyat va jamiyat darajasida yuzaga keladigan keng ko'lamli muammolarni keltirib chiqaradi. Har bir darajada favqulodda vaziyatlar odatda himoya vositalarini yo'q qiladi, turli muammolar xavfini oshiradi va ijtimoiy adolatsizlik va tengsizlikning oldindan mavjud muammolarini kuchaytiradi. Masalan, suv toshqini kabi tabiiy ofatlar odatda nisbatan xavfli joylarda yashashi mumkin bo'lgan kambag'al odamlarga nomutanosib ta'sir ko'rsatadi. Favqulodda vaziyatlarda ruhiy salomatlik va psixososyal muammolar bir-biri bilan juda bog'liq,

ammo asosan ijtimoiy yoki psixologik xarakterga ega bo'lishi mumkin. Asosan ijtimoiy xarakterdagi muhim muammolarga quyidagilar kiradi:

- Oldindan mavjud bo'lgan (favqulodda vaziyatgacha) ijtimoiy muammolar (masalan, o'ta qashshoqlik; kamsitilgan yoki marjinallashtirilgan guruhga mansublik; siyosiy zulm);

- * Favqulodda vaziyatlarda yuzaga keladigan ijtimoiy muammolar (masalan, oilani ajratish; ijtimoiy tarmoqlarning buzilishi; jamoat tuzilmalari, resurslar va ishonchni yo'q qilish; jinsga asoslangan zo'ravonlik);

- * Gumanitar yordam bilan bog'liq ijtimoiy muammolar (masalan, jamoat tuzilmalarini yoki an'anaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini buzish).

Xuddi shunday, asosan psixologik xarakterdagi muammolarga quyidagilar kiradi:

- * Oldindan mavjud muammolar (masalan, og'ir ruhiy buzilish; spirtli ichimliklarni suiiste'mol qilish);

- * Favqulodda muammolar (masalan, qayg'u, patologik bo'lmagan qayg'u; depressiya va tashvish buzilishi, shu jumladan travmadan keyingi stress buzilishi(TSSB));

Inqiroz xususiyatiga qarab, aholining barcha kichik guruhlari xavf ostida bo'lishi mumkin. Quyida tez-tez turli xil favqulodda vaziyatlarda turli xil muammolar xavfi yuqori ekanligi ko'rsatilgan odamlar guruhlari keltirilgan:

- * Ayollar (masalan, homilador ayollar, onalar, yolg'iz onalar, beva ayollar va ba'zi madaniyatlarda turmushga chiqmagan kattalar ayollar va o'spirin qizlar);

- * Erkaklar (masalan, sobiq jangchilar, oilalariga g'amxo'rlik qilish uchun vositalarni yo'qotgan bo'sh erkaklar, hibsga olish, o'g'irlash yoki zo'ravonlik maqsadi bo'lgan yigitlar);

- * Bolalar (yangi tug'ilgan chaqaloqlardan 18 yoshgacha bo'lgan yoshlarga), masalan, ajratilgan yoki kuzatuvsiz bolalar (shu jumladan yetimlar), qurolli kuchlar yoki guruhlar tomonidan yollangan yoki foydalanilgan bolalar, odam savdosi bilan shug'ullanadigan bolalar, qonunga zid bo'lgan bolalar, xavfli mehnat bilan shug'ullanadigan bolalar, ko'chada yashaydigan yoki ishlaydigan bolalar va to'yib ovqatlanmagan / rag'batlantirilmagan bolalar;

- * Keksa odamlar (ayniqsa, ular parvarish qiluvchi oila a'zolarini yo'qotganlarida);

- * Juda kambag'al odamlar;

- * Qochqinlar, ichki ko'chirilganlar (ID) va muhojirlar tartibsiz vaziyatlarda

Tabiiy ofatlar, kasalliklarning tarqalishi, mojarolar va baxtsiz hodisalar kabi favqulodda vaziyatlar inson salomatligi va farovonligiga jiddiy tahdid solishi mumkin. Favqulodda vaziyatlar yuzaga kelganda, ular ko'pincha sog'liqni saqlash, sanitariya, toza suv, boshpana va ovqatlanish uchun tayanadigan muhim xizmatlar, infratuzilma va ta'minot zanjirlarini buzadi. Sog'likka bevosita ta'sir jismoniy shikastlanishlar va kasalliklardan psixologik tanglikgacha bo'lishi mumkin. Favqulodda davrda ta'sirlangan aholining sog'lig'ini ta'minlash juda muhimdir. O'tkir tibbiy ehtiyojlarni va keyinchalik yuzaga kelishi mumkin bo'lgan uzoq muddatli sog'liqni saqlash muammolarini hal qilish uchun yaxshi muvofiqlashtirilgan javob zarur.

Favqulodda vaziyatlarda yuzaga keladigan eng keng tarqalgan va dolzarb sog'liq muammolariga jismoniy shikastlanishlar, yuqumli kasalliklar, ruhiy salomatlik muammolari, to'yib ovqatlanmaslik va asosiy ehtiyojlardan foydalanishning yetishmasligi kiradi. Zilzilalar, toshqinlar, bo'ronlar va ekstremal ob-havo hodisalari kabi tabiiy ofatlar ko'pincha qulab tushgan tuzilmalar, uchuvchi qoldiqlar va cho'kish natijasida jarohatlarga olib keladi. Mojarolar va zo'ravonlik to'g'ridan-to'g'ri jarohatlar, nogironlar va hatto portlashlar, o'q otish va boshqa tajovuz harakatlaridan hayot yo'qotishiga olib keladi. Kasallik epidemiyasi aholi sanitariya va gigiena buzilgan vaqtinchalik boshpanalarda to'plangan joylarda tez tarqaladi. Inqiroz bilan bog'liq Stress, qayg'u va hayotni yo'qotish ham ruhiy farovonlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va tarqatish tarmoqlaridagi uzilishlar, agar muqobil manbalar va yordam zudlik bilan ta'minlanmasa, to'yib ovqatlanmaslikka olib kelishi mumkin.

Shoshilinch tibbiy yordam uchun samarali choralar ehtiyojlarni tezkor baholashni va yetarli tibbiy resurslar va xodimlarni joylashtirishni talab qiladi. Birinchi javob beruvchilar jabrlanganlarni va bemorlarni og'ir sharoitlarga qarab qutqarish uchun ishlashlari kerak. Shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatish, operatsiyalarni bajarish, emlash va tibbiy buyumlarni tarqatish uchun zararlangan hududlar yaqinida dala kasalxonalarini va ko'chma klinikalar tashkil etilishi kerak. Toza suv, sanitariya inshootlari va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlarini ta'minlash kabi sog'liqni saqlash tadbirlari ham epidemiyalarni oldini olish va keyingi azoblarni yumshatish uchun juda muhimdir. Ruhiy salomatlik va psixososyal yordam xizmatlari odamlarga travma bilan kurashishda va uzoq muddatli ta'sirlarni kamaytirishda bir xil darajada muhim rol o'ynaydi. Oziqlanish skriningi va qo'shimcha oziqlantirish dasturlari inqiroz paytida va undan keyin yuzaga keladigan ozuqaviy kamchiliklarni bartaraf etadi.

Surunkali kasalliklar, nogironlar, ruhiy salomatlik kasalliklari, shuningdek, sog'liqni saqlashning ijtimoiy va iqtisodiy determinantlari kabi muammolar yillar davomida shaxslar va jamoalarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun mahalliy

sog'liqni saqlash infratuzilmasi va tabiiy ofatlardan zarar ko'rgan xizmatlarni kuchaytirish uchun rivojlanish bo'yicha sheriklar bilan muvofiqlashtirish zarur. Reabilitatsiya, maslahat va daromad olish faoliyati, shuningdek, ko'chirilgan aholini qayta tiklashga va ularning uzoq muddatli farovonligini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Kasalliklarni kuchli nazorat qilish va epidemiyaga tayyorgarlik rejalari kelajakda sog'liqni saqlash xavfsizligiga tahdidlarga qarshi jamoatchilik barqarorligini oshirishga qaratilgan.

Favqulodda vaziyatlarga samarali javob berishning yana bir muhim strategiyasi-favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish va boshqarishda jamoalarni mazmunli jalb qilishdir. Kasallikning tarqalishiga samarali javob berish nafaqat kasallik va uning oldini olish usullari haqida ma'lumot tarqatishni talab qiladi. Sog'liqni saqlashni targ'ib qilishning diqqat markazida va sog'liqni saqlashning ijtimoiy determinantlarini tushinishda qarorlar qabul qilingan va himoya choralari ko'rilgan ijtimoiy kontekstni ochish kerak. Odamlarning individual yoki birgalikda himoya xatti-harakatlarini qabul qilish qobiliyati va tayyorligi shaxs, oila, jamiyat, siyosat va ijtimoiy darajadagi determinantlarning o'zaro ta'siri bilan shakllanganligi sababli, ushbu turli omillarning o'zaro bog'liqligi va o'zaro bog'liqligini hisobga olish kerak. Axborotni 'keng jamoatchilikka' yo'naltirish o'rniga, jamiyat a'zolarini inqirozni bartaraf etish harakatlariga jalb qilish ularning pandemiyaning buzuvchi oqibatlarini tashkiliy va jamoatchilik darajasida hal qilish imkoniyatlarini kuchaytirishi va shu sababli sog'liqni saqlashda sezilarli farq qilishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, jamoat salomatligini muhofaza qilish inqiroz va favqulodda vaziyatlar bilan shug'ullanadigan hokimiyat uchun asosiy tashvish bo'lishi kerak. Faqat odamlarning asosiy tibbiy ehtiyojlarini samarali qondirish orqali bu qiyin vaziyatni tiklash va bir qancha insonlarning hayotini yo'qotilishini minimallashtirish mumkin. Guruhlar o'rtasida yetarli rejalashtirish, resurslar va muvofiqlashtirish bilan favqulodda vaziyatlarning ko'plab sog'liqni saqlash muammolarini jamoalarni himoya qilish uchun hal qilish mumkin. Doimiy tayyorgarlik va o'tmishdagi muvaffaqiyatlardan kelib chiqib, hokimiyatga eng qiyin paytlarda ham fuqarolarning farovonligini himoya qilish burchini bajarishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Artelle K.A., Braun K., Chan D.E., Kumush J.J. (2020) COVID-19 ga hamjamiyat tomonidan yondashuv. Fan (Nyu-York, N.Y.), 369, 385–386.*
2. *Bardosh K. L., de Vries D. H., Abramowitz S., Torli A., Cremers L.,*

3. *Kinsman J. va boshqalar. (2020) Ijtimoiy fanlarni epidemiyaga tayyorgarlik va javob berishda integratsiyalash: imkoniyatlarni mustahkamlash va global sog'liqni saqlash xavfsizligini yaxshilash uchun strategik asos. Globallashuv va salomatlik, 16, 120*